

Epifyytti

Pasi Heikkurinen^a

Miten metsien monet merkitykset, ”sielut ja nielut”, voivat täydentää toisiaan?

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ry (YHYS) järjestää vuosittain Poliittikkadialogin yhteistyössä Ympäristötiedon foorumin kanssa. Tänä vuonna poikkitieteellistä keskustelua ja poliittista yhteistyötä peräänkuuluttava tilaisuus järjestettiin Tieteiden talolla 7. kesäkuuta, ja sen teemana oli ”Sielut ja nielut – Suomen metsät ilmastohätätilan aikana”.

Tilaisuudessa allekirjoittaneen lisäksi keskustelemassa oli väitöskirjatutkija Tuulikki Halla Itä-Suomen yliopistosta, ympäristöteologian dosentti Panu Pihkala Helsingin yliopistosta, ministerin erityisavustaja Antti Heikkinen ympäristöministeriöstä, professori Olli Tahvonon Helsingin yliopistosta, professori Mikko Jalas Aalto-yliopistosta, johtava asiantuntija Lotta Heikkonen maa- ja metsätalousministeriöstä, ja johtava asiantuntija Mariko Landström Sitrasta.

Metsiemme merkittävä rooli ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumisessa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin on yleisessä tiedossa. Julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa puhutaankin usein hiilinielupotentiaalista. Metsän terveydelliset ja henkiset ulottuvuudet ovat olleet vähemmän esillä. Tämän vuoden YHYS Poliittikkadialogi nosti esille tätä metsäkeskustelun uinuvaa laadullista puolta sielut-metaforan kautta. Yksipuolinen keskustelu, oli se sitten (pääosin) määrällistä tai laadullista, ei ole pelkästään tylsää, vaan siitä uupuu sekä demokraattinen poliittikkarelevanssi että poikkitieteellisen otteen peruseriaate: polyfonisuus eli moniäänisyys.

Metsät ovat nieluja, ja äärimmäisen tärkeitä ilmastohätätilan aikana juuri nieluina sitomassa hiiltä. Mutta metsät ovat paljon muutakin, täynnä merkityksiä. Laajimmillaan voidaan sanoa – erästä suurta, jo edesmennyttä, metsiemme ystävää vapaasti soveltaen – että metsät ovat suomalaisille kaikki kaikessa; kun hakkaamme metsiä, hakkaamme itseämme. Tähän ajatukseen kätkeytyy metsän sielullinen puoli.

Ääriajattelu on aina vaarallista, mutta uskaltaudun nyt ilmastomme ääriolosuhteita lähestyttäessä esittämään jotain sellaista, joka vähintäänkin leikkii ääriillä kuitenkin olematta itse äärimmäistä. Otetaan nämä kaksi metaforaa – ”nielu” ja ”sielu” – metsäkeskustelun ääripäiksi. Niistä ensimmäinen edustaa metsän hyödyllistä puolta ja jälkimmäinen metsän hyödyttömyyden, mutta tietenkin myös elimellisen tärkeää puolta.

Ihmislaji, mukaan lukien suomalaiset, voivat hyötyä metsistä monin eri tavoin. Luettelo on hyvin pitkä eikä rajaudu hiilensidontaan. Metsien olemassaolosta hyötyvät toki myös muut lajit, kuten peurat ja sudet, ketut ja jänikset, madot ja linnut. Metsässä asuville metsä

^a YHYS ry:n puheenjohtaja & Taloustieteen osasto, Helsingin yliopisto, pasi.heikkurinen@helsinki.fi

on heidän elämänsä mahdollistaja ja näyttämö. Ilman metsää mitään ei tapahdu. Kaiken perustana sen hyöty on siis maksimaalinen. Metsä on materiaalisenergeettisen toimintamme fundamentti: resurssi (*stock*) ja nielu (*sink*).

Näin kauas voi hyötyajattelulla päätyä, mutta hyödyttömyyteen tarvitsemme toisenlaisen lähestymistavan. En siis yritä perustella sielun tai hyödyttömyyden hyötyä, mutta yritän sanoa jotakin lyhyesti sen merkityksestä ja tarpeellisuudesta metsäkeskustelussa. Yksi tapa lähestyä kysymystä on hyväksyä hyötylaskelmoinnin rajoitteet.

Hyödyllä voi perustella jonkin päätöksen tarkoituksenmukaisuuden (esim. kannattaa tehdä A, koska siinä on suurempi hyöty kuin B:ssä, kun tavoitellaan X:ää), mutta hyötylaskennalla emme voi luoda tarkoitusta. Hyöty on aina suhteessa johonkin annettuun tarkoitukseen, joka on enemmän tai vähemmän merkityksellinen.

Metsän hyötyjä, kuten nieluja, on siis tarkoituksenmukaista tarkastella suhteessa johonkin, esimerkiksi nyt käsillä olevaan ilmastohätätilaan. Mutta tarkoituksena ei ole hyöty sinänsä jonain universaalisabstraktina oliona, vaan hyöty ilmastohätätilan ratkaisemiseksi. Ja tämä puolestaan voi antaa toiminnalle merkityksen.

Sielu – tässä ajatusleikissämme – sen sijaan majoilee mitattavan hyödyn tuolla puolen. Miten esimerkiksi laskisit eksistentiaalisen metsäkivun hyödyn tai metsäapatian, joista muun muassa Panu Pihkala tämän vuoden Poliitiikkadialogissa puhui? Ja vaikka keksisimme tähän kaavan ja pystyisimme mallintamaan sen, mistäpäin empiiristä todellisuutta löytäisimme nämä substanssit? Niitä ei löydy, koska ne eivät ole ainetta, vaan ennemminkin prosesseja (*process/flow*). ”Metsä” on materiaalisenergeettisen toimintamme fundamentin lisäksi alati muuttuva kulttuuristen merkitysten rypäs, kuten Tuulikki Halla omassa puheenvuorossaan ansiokkaasti toi esille.

Kirjassaan *Explanation and Understanding* G. H. von Wright pohti samankaltaisia kysymyksiä nojaten filosofiseen kaanoniin Kreikasta nykypäivään, päätyen muotoilemaan kaksi tieteenfilosofista lähestymistapaa: *selittävän* ja *ymmärtävän*. Voimme ajatella metsäkeskustelun sielujen ja nielujen edustavan metaforina näitä kahta tapaa lähestyä tutkimuskohdetta, tässä tapauksessa metsää.

Selittävä metsäkeskustelu on luonteeltaan positivistista, kun taas ymmärtävä metsäkeskustelu on ennemminkin hermeneuttista. Edellä mainittu on usein myös määrällistä ja laskelmoivaa (kvantifointi), kun taas jälkimmäinen laadullista ja tulkitsevaa (kvalifointi).

Kahden ääripään avulla, jossa toinen edustaa täyden hyödyllistämisen ideaa ja toinen täyttä hyödyttömyyttä, voimme asettua niiden väliin. Metsiä tulee käyttää, mutta ei pelkästään ”käyttää”. Metsistä tulee puhua hyödyn kautta, mutta ei pelkästään hyödyn avulla. Metsiä pitää laskea, mutta myös tulkita. Tarvitsemme sekä selittävää että ymmärtävää otetta, jotta voimme tehdä demokraattisesti ja poikkitieteellisesti merkityksellistä työtä ilmastohätätilan aikana. Tämä on tasapainoilua sielullisen ja nielullisen rekisterin välillä.

Kuinka hienoa olisikaan päättää puheenvuoroni tähän äärisovittelevaan, jopa ruotsalaisen konsensustyylin ylittävään teesiin, mutta valitettavasti en malta olla lisäämättä viimeistä klausuulia.

Moniäänisyyden takaamiseksi yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistujien tulee aktiivisesti mahdollistaa marginalisoitujen toimijoiden intressien vaikutus päätöksentekoon. Ja riitasointuja on opittava arvostamaan. Toisin sanoen, on meidän vastuullamme, että metsän eri sidosryhmien intressit ja merkitykset tulevat huomioiduksi mahdollisimman reilusti, vaikka ne eivät edustaisikaan meidän omaa intressiämme. Ja kenties osa intresseistä voi jopa sulautua sielunyhetyden kautta, jolla vuorovaikutamme mm. työehtoiastäviamme kanssa.

Tässä puheenvuorossa olen keskittynyt metsäkeskustelun polyfonisointiin erityisesti kahden tieteenfilosofisen perinteen kautta. Mikäli haluamme ratkaista ilmastohätätilan on meidän kyettävä sekä selittämään että ymmärtämään metsää ja sen merkityksiä. Nämä kaksi ääripäätä, joista on puhuttu myös sielu- ja nielumetaforien kautta, voivat täydentää toisiaan juurikin hyvin erilaisten ominaisuuksiensa ansiosta. Toiset tarjoavat merkityksellisiä

”osoitteita” ja toiset ehdottavat hyödyllisiä ”reittejä”. Ja koska näistä osa on usein ristiriidassa keskenään, tarvitaan laaja-alaista analyysiä eri vaihtoehdoista päätöksenteon tueksi.

Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran puheenjohtajana olen sitoutunut moniäänisyyteen, tässä kontekstissa erityisesti tieteiden ja parlamentaarisen politiikan osalta. Sielut ja nielut asettuvat jännitteeseen, mutta nojaavat toisiinsa tukeutuviin perusteluihin. On myös erityisen hienoa, että meillä on Suomessa aktiivista kansalaistoimintaa, ja henkilökohtaisesti toivoisinkin, että saisimme jatkossa heidän ääntään vielä paremmin kuuluviin.

Kiitos kaikille teille, jotka olette metsän puolella!

Kirjoitus pohjautuu loppupuheenvuoroon YHYS Poliittikkadialogissa, joka järjestettiin Tieteiden talolla Helsingissä 7.6.2023.